

DESTUR-İ ZEBAN-İ FARSI دستور زبان فارسی
FARSÇA GRAMER

- 1- Bugünkü Farsça İran'ın en eski dili, Pehlevî ve Derî lisanlarından meydana gelmiştir.
- 2- Her dilde olduğu gibi Farsçada da yazı yazmak ve konuşmak için kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimeler de alfabedeki harflerden teşekkül eder.
- 3- Farsçada otuzüç harf vardır.

T	F	F	T	F	F
Telâffuz	Telâffuz	Harfler	Telâffuz	Telâffuz	Harfler
elif	الف	ا	sad	صاد	ص
hemze	همزه	ء (ا)	zad	ضاد	ض
be	ب	ب	ta	طا	ط
pe	پ	پ	za	ظا	ظ
te	ت	ت	'ayn	عين	ع
se	ث	ث	gayn	غین	غ
cim	جیم	ج	fe	ف	ف
çe	چ	چ	gaf	قاف	ق
he'	ح	ح	kaf	کاف	ک
he (×)	خ	خ	gaf	گاف	گ
dal	دال	د	lam	لام	ل
zal	ذال	ذ	mim	میم	م
re	ر	ر	nun	نون	ن
ze	ز	ز	vav	واو	و
je	ژ	ژ	he (güzel he)	ه - ه	ه - ه
sin	سین	س	ye	ی	ی
şin	شین	ش	—		

- 4- Elif ile hemzenin¹ farkı şudur:

Hemze kelimenin başında gelir ve elif şeklinde yazılır.

Örnek: ابر (Bulut) ve اشك (Gözyaşı) kelimelerinde olduğu gibi.

Elif ise sadece kelimenin ortasında ve sonunda gelir.

Örnek: سارا (İsim), بالا (Üst) ve دانا (Bilgin)

- 5- Yukarıda göstermiş olduğumuz otuzüç harften sekizi Arap dilinden Farsça'ya girmiştir: Se (ث), Ha (ح), Sad (ص), Zad (ض), Ta (ط), Za (ظ), 'Ayn (ع) ve Gaf (ق).
- 6- Farsça'da harfler birleşip birleşmemelerine göre iki kısma ayrılırlar. Kendisinden önceki harflerle birleşen fakat kendisinden sonraki harflerle birleşmeyen harfler 7 tanedir: ا - د - ذ - ر - ز - ژ - و .

Örnek: 1- اباذر (isim) - دانا (Bilgili)
2- دانشمند (Âlim) - میدان (Meydan)
3- ذوق (Zevk) - کاغذ (Kağıt)
4- اردشیر (İsim) - برادر (Kardeş)
5- زنان (Kadınlar) - سبزه (Yeşillik)
6- راه (İsim) - هریر (İsim)
7- والی (Vali) - نو (Taze)

Diğer harfler ise gerek kendisinden evvel ve gerekse kendisinden sonra gelen harflerle birleşirler.

Örnek: راضی (Memnun) - صادق (Sadık) - بد (Kötü) - خوب (İyi) ve.....

- 7- Hemze ile elif kelimenin başında birleştiği takdirde birisi elif şeklinde yazılır diğeri ise med dediğimiz şu (ّ) uzatma işareti onun üstüne konur.

Örnek: آتش (Ateş), آب (Su), آفتاب (Güneş ışığı) ve آسمان (Gök).

- 8- ا . د . ذ . ر . ز . ژ . ط . ظ . و Harfleri dışında kalan harfler kelimenin başında ve ortasında küçük harfler ile yazılırlar. Adı geçen harflerin yazılışlarını şu şekilde gösterebiliriz:

1 Farsçada hemze kelimenin başında gelir hareke kabul eder. Elif ise her zaman sâkindir.

11

a- Kısa hareketler şu şekilde yazılır : çizgiyi harf

olarak kabul ettiğimizde çizginin üstünde kalan hareketler Türkçe'deki a, e ve o, ö seslerine, altında kalan hareke ise e ve i sesine yakın bir ses ifade eder. Aşağıdaki örnekler bu hareketlerin Farsça'daki seslerini daha güzel açıklamaktadır:

- 1- اکبر (Ekber) - احمد (Ehmed)¹
- 2- اردک (Ördek) - عثمان (Osman)
- 3- بسیار (Besyar).² - کاروان (Karevan)³

Bu hareketlerden harfin üzerine konulan düz işaret (Ekberde olduğu gibi) Farsça'da Zeber (زبر) Arapça'da Fetha, altına konulan düz işarete (Besyarda olduğu gibi) Farsça'da Zir (زیر) ve Arapça'da Kesre ve harfin üzerine konulan küçük vav şeklindeki harekeye (Ördekta olduğu gibi) Farsça'da Piş (پیش) ve Arapça'da Zamme denilmektedir.

b- Alfabenin 33 harfinden üçü olan elif, vav ve ye (ا. و. ی) harfleri diğer harflerin sonuna eklendiğinde uzun hareketleri meydana getirir ve o harflere A (آ), U (او) ve İ (ای) seslerini verir.⁴

Örnek:

ا . با پا تا ثا جا چا خا دا زا رثا سا ش صا ضا طا ظا
عا غا فا قا کا گا لا ما نا وَا ها یا
و . او بو پو تو ثو جو چو خو ذو رو زو رُو سو شو صو ضو طو ظو
عو غو فو قو کو گو لو مو نو وُو هو یو
ی . ای بی پی تی ثی جی چی حی خی دی ذی زی ری سی شی
صی ضی طی ظی عی غی فی قی کی گِی لی می نی وی هی یی

Şunu da hemen ifâde edelim ki bütün harfler hem üç kısa ve hem de üç uzun hareke ile seslendirilebilirler:

ا - اِ اُ آ او ای ب - بَ بِ بُ با بُو پ - پَ پِ پُ پا پُو ث - ثَ ثِ ثُ تا تو تی ج - جَ جِ جُ جا جو جی چ - چَ چِ چُ چا چو چی خ - خَ خِ خُ خا خو خی

1 İsim - 2- Çok 3- Kervan

4 Uzun Harekeler bütün harflerle birleştiğinde uzun ünlü sesler meydana çıkar. Bu uzun sesler birçok Farsça kelimenin temel hecelerini teşkil ederler.

دَ دِ دُ دا دودی ذَ ذِ ذُ ذَا ذُو ذِی رَ رِ رُ رَا رُو رِی
 زَ زِ زُ زَا زُو زِی رَ رِ رُ رَا رُو رِی سَ سِ سُ سَا سُو سِی
 شَ شِ شُ شَا شُو شِی صَ صِ صُ صَا صُو صِی ضَ ضِ ضُ ضَا ضُو ضِی
 طَ طِ طُ طَا طُو طِی ظَ ظِ ظُ ظَا ظُو ظِی عَ عِ عُ عَا عُو عِی
 غَ غِ غُ غَا غُو غِی فَ فِ فُ فَا فُو فِی قَ قِ قُ قَا قُو قِی
 کَ کِ کُ کَا کُو کِی گَ گِ گُ گَا گُو گِی لَ لِ لُ لَا لُو لِی
 مَ مِ مُ مَا مُو مِی نَ نِ نُ نَا نُو نِی وَ وِ وُ وَا وُو وِی
 هَ هِ هُ هَا هُو هِی یَ یِ یُ یَا یُو یِی

- 11- Alâmet-i sükûn- سکون (Sâkin işaretî). Onuncu maddede belirttiğimiz gibi Farsça'da bütün harfler sessiz (Sâkin) dir, ancak Farsça'ya yeni başlayan öğrencilere bunu hatırlatmak için Arapça'daki sâkin işaretini kullanmalarını tavsiye edebiliriz. Sâkin işaretî şu şekilde (^) dir.

Örnek: (Kitap) - (Hasan)

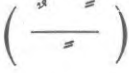
- 12- Sâkin işâreti de dahil olmak üzere bütün kısa hareketler zeber, zir ve piyş dile yeni başlayan öğrenciler için kullanılması faydalı olan işaretlerdir; ancak dile alıştıktan sonra bu işaretlerin kullanılmasına lüzum kalmaz.

- 13- Şedde - teşdid (تشدید). Birbirinin aynı olan iki harf bir kelimede yanyana geldiği zaman bunlardan birisi yazılır diğerinin yerine Şedde veya teşdid dediğimiz şu işaret (ˆ) yazılmış olan harfin üzerine konulur.

Örnek: Testere (ارره ← ارّه) - Parça (تکّه ← تکه) -
Kir izi (لککه ← لکه) .

- 14- Noktalı T harfi (حرف ت). Arapça'da yazılan yuvarlak noktalı T (ة) harfi Farsça'da daima yatık şekilde kullanılmaktadır.

Örnek: Rahmat (رحمة) ve Zahmat (زحمة) kelimeleri Farsça'da rahmet (رحمت) ve zahmet (زحمت) şeklinde yazılır.

- 15- Tenvin (تنوين). İki Zeber, iki Zir ve iki piyş şeklinde olan işaret () Arapça'ya mahsus bir işâret olup, Farsça da bu işâret yalnızca Arapça'dan geçmiş olan kelimelerde kullanılır: Önceden (قبلاً) tesadüfen (اتفاقاً)

Ancak bazı kitaplarda yanlış olarak Farsça kelimelere tenvin konulduğu görülmektedir: can ile (جانا) ve Dil ile (زباناً) gibi kelimeler.

- 16- Vav-i mâdûle (واو معدوله). Farsça'da he - x (خ) harfinden sonra gelen ve kendisinden sonra elif veya ye harfleri bulunan vava (و) vav-i mâdûle denir. Bunun dışında vavlar kendi seslerini verirler.

Örnek: Kızkardeş (خواهر) - Okumak (خواندن) - Akrafa veya kendi (خویش) Kendi (خویشتن) Bu kurala uymayan pek az kelime vardır.

Örnek: Hoy خوی - (İran'da bir şehir ismidir).

- 17- Sonunda elif, vav ve ye (ی . و . ا) harfleri bulunan kelimelerden sonra cevher fiili olan est - است (dîr, mânasında) gelirse cevher fiili olan est'in elif'i düşer. Kelimeler şu şekle girerler:

- 1- Bilgili (دانا + است ← داناست)
- 2- Güzel (نیکو + است ← نیکوست)
- 3- Birisi (یکی + است ← یکیست)

- 18- Çoğul eki (alâmet-i Cem'-علامت جمع). İleride tekrar anlatacağımız gibi Farsça'da isimler sonlarına ya ha (ها) ya hut da an (ان) eki alarak çoğul yapılırlar.

Örnek: Kitaplar (کتاب + ها ← کتابها)

Ağaçlar (درخت + ها ← درختها)

Adamlar (مردم + ان ← مردمان)

Gözler (چشم + ها ← چشمها) ve Gözler (چشم + ان ← چشمان)

- 19- He harfi - Hay-i Mimi (ه - ه) Bu harf kelimenin sonunda geldiği zaman okunan he ve okunmayan he olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca buna telâffuz olunan he (Hay-i melfuz) ve telâffuz olunmayan he (Hay-i gayr-i melfuz) da denilir.

Örnek: A- Hay-i Melfuz için Şah (شاه) - Ay (ماه)

B- Hay-i gayr-i melfuz için ev (خانه) - yuva (لانه)

Hay-i gayr-i melfuzun (Telâffuz olunmayan he) özellikleri:

- 1- Sonunda bu çeşit he (ه) bulunan kelimeler, elif ve nun'la (ان) çoğul yapılırken he harfi (ه) gaf-i Farisîye (Farsça Gafa-(گک) döner.

1 Türkçe'de bu hey'e (ه) güzel he denilmektedir.

Örnek: Köle (بنده + ان ← بندگان)

Göz (دیده + ان ← دیدگان)

- 2- Aynı tipteki kelimeler, Arapça çoğul eki olan elif ve te (ا ت) ile çoğul yapılırken he harfi (ه), cim (ج) harfine döner.

Örnek: Yazı (میوه + ات ← میوجات)-Meyva (نوشته + ات ← نوشتجات)

- 3- Bu harfle biten kelimelere mastariyet yası (ی) eklendiğinde ge (گ) harfine döner.

Örnek: Yorgun (خسته) → Yorgunluk (خستگی)

Diri (زنده) → Dirilik (زندگی)

- 4- Bu gibi kelimelere vahdet (birlik), nispet ve zamir yeleri eklendiğinde ye (ی) harfi yazılmaz onun yerine he (ه) harfinin üzerine hemze konur.

Örnek: a- Evi aldım (خانه خریدم)

b- Save'li Adam (مرد ساوه)

c- Sen gitmişsin (تو رفته)

Yalnız bu günkü Farsça'da yukarıdaki cümleler daha çok şu şekilde yazılmaktadır:

A — خانه ای خریدم → خانه خریدم ← خانه یی خریدم

B — مرد ساوه ای → مرد ساوه ← مرد ساوه یی

C — تو رفته ای → تو رفته ← تو رفته یی

- 5- Bu gibi kelimelerle isim tamlaması yapıldığında he (ه) harfinin üzerine hemze (ء) konulur. Bu hemze ye (ی) sesi ile telâffuz olunur.

Örnek: a- Sizin Eviniz (خانه شما)

b- Benim Elbisem (جامه من)

- 20- Nun (ن) harfi be (ب) harfinden önce gelirse telâffuzda Me (م) harfi gibi okunur, yazılışı değişmez.

Örnek: Cumartesi (شنبه - şembe).

(اقسامِ كلمه در فارسی) Farsça'da kelime çeşitleri

Farsça'da 9 türlü kelime vardır. Bu türlerin her birisini ayrı ayrı ve bölümler halinde anlatmağa çalışacağız. Kelime çeşitleri şunlardır:

- 1- İsim (اسم) 2- Sıfat (صفت) 3- Kinaye (کنایه) (zamir)
- 4- Adet (عدد) 5- Fiil (فعل) 6- Zarf (قید)
- 7- İzafet Harfleri (حروف اضافه) 8- Rabit Harfleri (حروف ربط)
- 9- Ünlemler (اصوات)

اسم - İSİM - 1

21- Varlıklara ad olan kelimelere isim denir.

Örnek: درخت (Ağaç) - عقل (Akıl) - حسن (Hasan)

22- İsm-in türleri:

- 1- اسم عام (İsm-i âm) - اسم خاص (İsm-i hâs)
- 2- ذات (İsm-i zât) - معنی (İsm-i mâna)
- 3- جامد (İsm-i câmid) - مشتق (İsm-i müştak)
- 4- معرفه (İsm-i me'rife) - نکره (İsm-i nekere)
- 5- بسیط (İsm-i basit) - مرکب (İsm-i mürekkep)
- 6- مفرد (İsm-i müfred) - جمع (İsm-i cem)

23- İsm-i âm ve İsm-i has:

a) اسم عام İsm-i âm. Kendi cinslerinin bireylerini içine alan isme İsm-i âm denilir.

Örnek: شهر (Şehir) - آب (At)

b) اسم خاص İsm-i has. Bir tek varlığa ad olan kelimeye ism-i has denilir.

Örnek: ابن سینا (İbni Sinâ) - آنکارا (Ankara) - تهران (Tehran)

24- İsm-i zât ve İsm-i mâna:

a) اسم ذات İsm-i zât. Gözle görülebilen varlıklara ad olan kelimelere İsm-i zat denilir. Örnek: پرده (Perde) - کتاب (Kitap)

b) اسم معنی İsm-i mâna. Gözle görülemiyen (varlığı diğer bir maddeye bağlı olan) varlıklara ad olan kelimelere İsm-i mâna denilir.

Örnek: دانش (Bilgili-Danış) - عدل (Adâlet' Adl)